

CREDINȚE ȘI PRACTICI MAGICE ÎN BUCOVINA (III)

IULIA BRÂNZĂ

Divinație populară

Cercetările în teren atestă faptul că oamenii de la țară continuă să recurgă la practici de divinație populară. Dincolo de curiozitatea pur omenească de a afla ursitul și însușirile sale sau momentul căsătoriei, practicile divinatorii joacă un rol însemnat în ceea ce privește luarea deciziilor și organizarea muncii. Iată cum explică o informatoare necesitatea mamei sale de a da în bobi: „Mama mea, când are o problemă mai serioasă de rezolvat, la primărie ori la tribunal, ori de clarificat ceva, fiind și departe [cătunul Ehrește] pe munte, și, ca să nu coboare degeaba, dă în bobi. Și i se arată: va rezolva în ziua respectivă sau nu. Și dacă îi pică că nu rezolvă, nu se pornește la drum” (Torac Elena, 38 ani, comuna Brodina, județul Suceava). Unele practici divinatorii, cum ar fi examinarea splinei porcului și calendarul din foi de ceapă, jucau un rol important în organizarea vieții economice a comunității sătești (ridicarea stânelor, semănatul culturilor agricole). Prin aceasta se explică de ce practicile magice au supraviețuit până în zilele noastre, îndeosebi în zonele greu accesibile (cătunele de munte), unde omul depinde în mare măsură de elementele naturii: „Când se taie porcul, omul vede cum îi splina: este anul ploios, secetos, pe luni. Și asta înseamnă: dacă este anul secetos, punem cultura asta (aceasta se mai practică și la câmpie). Dacă este ploios, punem asta și asta. Când se face mulsul oilor, se adună sfatul bătrânilor și fiecare începe: «Eu am făcut calendarul cu ceapă. După el, martie, iunie, iulie și septembrie au să fie ploioase». Altul zice: «Eu am tăiat porcul, am văzut cum este splina. Am văzut că lunile respective vor fi ploioase». Și, în funcție de asta, se hotărăște cât se dă pentru fiecare sângeapă¹. Asta la organizarea stânei se făcea. Aspectul acesta trebuie luat în considerare. Comunitatea ia niște hotărâri economice în funcție de divinație. Dacă n-ar fi adevărat, s-ar pierde obiceiul. Dar divinația se confirmă” (Coriciuc Nicolae, 54 ani, comuna Brodina, județul Suceava). La întrebarea: „Acum se mai fac aceste tipuri de divinație?”, informatorul a răspuns: „Da, se fac”.

¹ *Sângeapă*, *sângepe*, substantiv feminin. Cinzeacă. Potrivit autorilor DEX, provine din *cinzeacă* (modificat după *sânge* + *apă*).

Fenomenul descifrării viitorului își are originea în timpuri imemorabile, când omul trăia în armonie cu natura și universul. Procedeele divinatorii se bazau pe „regula corespondențelor” dintre lumea populată de puteri divine și lumea inteligibilă, dintre universul vizibil și prototipul său invizibil². Conform acestei reguli, totul este semn pentru tot. Lucrurile și faptele de pe pământ sunt niște semne, care reprezintă lumea astrală, a hotărârilor cerești. Iar ghicitorii nu fac altceva decât să interpreteze semnele. Divinația s-a practicat în toată lumea, iar românii nu au făcut excepție. Când țăranul aude cocoșul cântând și zice că au să-i vină musafiri, el nu știe că a moștenit acest semn din cultură arhaică a vânătorilor și păstorilor, care credeau în funcția oraculară a animalelor. Ceea ce întâlnim azi prin satele noastre sunt niște rămășițe dintr-un complex de rituri divinatorii ce își au originea în epoca gândirii animiste. Asiro-babilonienii erau experți neîntrețuți în arta divinației. Ei ghiceau în orice lucru și fenomen natural. Din punctul acesta de vedere, țăranii români nu stăteau mai prejos. La actul de divinație participa, odinioară, tot ce mișca în jurul omului de la țară. Erau implicate animale din diferite clase: insecte (buburuza, furnica), păsări (cocostârcul, cucuveaua, cucul, cocoșul), mamifere (porcul, câinele, pisica), ființe umane (băiat, fată, bărbat, femeie) și plante (busuiocul, sânziencele). Mulțimea obiectelor utilizate în actele divinatorii vorbește despre credința țăranului că aproape orice lucru din casă și din curte are puterea, în anumite condiții, să prezică viitorul: oglinda, apa din găleată, lemnul care arde în sobă, tăciunele care sare din vatră, pieptenele care cade pe podea, verigheta de pe deget, panglica din păr, parii din gard. Omul de la țară a învățat să ghicească și după organele propriului corp: urechea care țiuie, geana care cade pe obraz, ochiul care se zbate, palma care îl mănâncă. El trăia într-o lume magică, cu care dialoga prin anumite rituri și formule magice. Iată câteva semne tradiționale, după care țăranul profetizează despre anumite crâmpie din viitor: „Dacă mireasa îl calcă pe mire pe picior, da' în biserică, toată viața conduce. Eu știu că l-am călcat pe bărbatul meu de trei ori pe picior în biserică, da' l-am călcat! Și acuma sunt puternică și țin la ștram³” (Prelepcean Victoria, 58 ani, comuna Putna, județul Suceava). Se află sexul vitelor după cine vine primul cu semănatul în ziua de Anul Nou: „Dacă vine întâi băiețel, îți fată vaca vițel, dar așa-i adevărat! Și dacă vine fată, fată vițelușă” (Calancea Maria, 46 ani, comuna Horodnicu de Sus, județul Suceava). Când fac focul în sobă, gospodinele sunt foarte atente la jăratec și scânteii: „Dacă din căldărușa, unde fași mămăligă, ies scânteii din așaia, steluți multi, așa, înseamnă că vine ploaie sau ninsoare” (Bain Elena, 57 ani, satul Falcău, comuna Brodina, județul Suceava); „Și dacă sare o scânteie din plită, atunci o să ai

² Ioan Petru Culianu, *Eros și magie în Renaștere. 1484*, Iași, Editura-Polirom, 2003, p. 157.

³ *Ștram, ștrami*, substantiv masculin. Ordine, exigență; ordine îmbinată cu spirit milităresc. *A ține în ștram*, a ține din scurt; a ține în ham; *a ține la ștram*, a ține la ordine. După autorii *Noului dicționar univers*

musafiri” (Popescu Mircea, 55 ani, satul Falcău, comuna Brodina, județul Suceava); „Dacă cade un jăratec jios, vini un musafir” (Bain Elena, 57 ani, satul Falcău, comuna Brodina, județul Suceava).

Momentul tradițional, când se efectuează cele mai multe practici divinatorii este noaptea Sfântului Andrei (29/30 noiembrie). Trebuie remarcat faptul că obiceiurile practicate în această zi sunt de fapt legate de Sântandrei, o divinitate geto-dacă⁴, personificare a lupului, peste care biserica creștină a suprapus ziua Sfântului Apostol Andrei. Este firesc să ne întrebăm de ce tocmai în această zi au loc practicile de divinație populară? Și de ce această legătură mistică cu lupul? Studiind calendarul popular și rolul lupului în universul spiritual al dacilor, Ion Ghinoiu atrăgea atenția asupra faptului că nici unui alt animal tradiția nu i-a acordat atâtea zile câte i-a consacrat lupului: 30 într-un an. Pe de altă parte, luând în considerare obiceiul mamelor din unele zone de a da fetelor, alături de zestre, și câte un Filip, adică o zi a lupului, pe care acestea s-o țină cu sfințenie, și observând că zilele consacrate lupului se concentrează îndeosebi în perioada de toamnă și iarnă a anului, începând cu Ziua Lupului (13 noiembrie) și Filipii de toamnă (14 noiembrie), când lupii încep perioada de împerechere, și sfârșind cu începutul lui februarie (Triful cel nebun – 1 februarie, Stretenie – 2 februarie), cercetătorul ajunge la concluzia că lupul simboliza și principiul fertilității: „Ținând seama că Filipii de toamnă marcau începutul unei lungi perioade calendaristice de împerechere și înmulțire a lupilor, moștenirea acestor zile numai pe linie maternă ar putea fi interpretată ca o străveche și tulburătoare solidaritate față de principiul general al fertilității”⁵. Făcând paralele cu practicile legate de ciclul de reînnoire a timpului la alte popoare, Ion Ghinoiu a arătat că ciclul sărbătorilor cuprinse între 14 noiembrie și 7 decembrie, care concentrează numeroase elemente ritualice de renovare a timpului, sunt legate de Anul Nou dacic și constituie „scenariul morții și renașterii unei divinități geto-dace peste care creștinii au suprapus moartea și renașterea Sfântului Apostol Andrei. Timpul ritual de desfășurare (14 noiembrie – 7 decembrie) cuprinde numeroase sărbători, obiceiuri, acte rituale și practici magice dedicate lupului, totem al dacilor”⁶; „Cel mai important și mai de temut Filip era Filipul cel Șchiop sau Filipul cel Mare care, în funcție de zonă, se serba la 11, 21 sau 30 noiembrie. Anticipăm că Ovidenia (21 noiembrie) și Sf. Andrei (30 noiembrie) cuprind urme sigure ale unui străvechi ritual de An nou”⁷; „Suprapunerea unor sărbători populare de mare vechime peste momente precise ale ciclului de reproducție a lupului indică un început de an, probabil Anul Nou dacic,

⁴ Ion Ghinoiu. *Panteonul românesc. Dicționar*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 168.

⁵ Ion Ghinoiu, *Vârstele timpului*, Chișinău, Editura Știința, 1994, p. 80.

⁶ Ion Ghinoiu, *Panteonul românesc*, p. 6.

⁷ *Ibidem*, I

în perioada octombrie-noiembrie”⁸. Aceeași opinie este împărtășită și de alți cercetători: „Se crede că sărbătoarea religioasă s-a suprapus peste Anul Nou dacic, de unde și mulțimea practicilor premonitorii care se fac cu acest prilej”⁹.

Noaptea Sântandreiului mai era numită „noaptea strigoilor”, când se credea că spiritele morților ies din morminte și alcătuiesc un mediu prielnic pentru actele de divinație. Această credință este o reminiscență dintr-un soi de necromanție arhaică. Consultarea spiritelor morților, practică din cele mai vechi timpuri de către egipteni, babilonieni etc., o regăsim astăzi la popoarele așa-zise primitive, care cultivă credințele animiste, cum ar fi aborigenii din Africa și Australia, indienii din America de Nord și alții. Firește, fata care confecționează turta sărată sau leagă parii de la gard cu ochii legați, nu se gândește că execută acest act divinătoriu de Sfântul Andrei, pentru că, în noaptea aceasta, spiritele morților ies din morminte și îi facilitează aflarea viitorului. Poate că, în timpuri imemorabile, tinerele chiar invocau spiritul unui mort concret (o rudă, un strămoș). Din motive religioase, practicile legate de necromanție și spiritism nu au fost încurajate. Pentru omul modern, spiritele morților nu mai sunt așa de familiare, cum erau pentru omul credințelor animiste. Actele de divinație făceau parte din cultura spirituală a strămoșilor noștri arhaici. Astăzi, ele au devenit mai mult niște jocuri de divertisment.

Trebuie să remarcăm că zona populată cu huțuli (Brodina, Nisipitu, Ulma) este foarte bogată în credințe și practici magice. Faptul că aceste localități se află în spațiul muntos a contribuit la conservarea unor rituri aproape intacte. În zonă, mai este vie amintirea despre marele descântător Ilie Vroniuc. De asemenea, există și acum „specialiști” în practici magice: descântătorul Utopilă Ilie (Brodina), ghicitoarea în cărți Cobeniuc Victoria (Nisipitu), ghicitoarea în bobi Lișciuc Paraschiva (Ehrește) și alții.

Degradarea riturilor divinătorii tradiționale

Datorită lui Simion Florea Marian, care a consemnat multe dintre riturile divinătorii, putem urmări evoluția în timp a acestor obiceiuri. De exemplu, aflarea ursitului cu ajutorul semințelor de cânepă era foarte populară la români la sfârșitul secolului al XIX-lea. În timpul cercetărilor noastre, nu ne-a pomenit nimeni despre această practică, nici măcar din amintiri. În schimb, am găsit-o în zona de munte, în mediul huțul (Brodina). Scuturatul lingurilor l-am regăsit la ucrainenii (Dărmănești) și la huțuli (Brodina). Românii nu mai scutură lingurile și nu mai aruncă semințele de cânepă în lemnar. Dispariția unor rituri divinătorii este legată de dispariția elementelor naturale, care se utilizau în cadrul riturilor respective. Legatul parilor se făcea la gardurile de răzlogi și de nuiete. Acum, astfel de garduri sunt de

⁸ *Ibidem*, p. 85.

⁹ Parasca Făt, *Andrelușa*, în „Formula AS”, Anul XIV, nr. 642, București, noiembrie 2004, p. 22.

domeniul trecutului. Noi n-am putut găsi un gard de răzlogi decât în zona muntoasă populată de huțuli. Aruncarea semințelor de cânepă în șopronul de tăiat lemne nu se mai efectuează, pentru că această plantă aproape că nu se mai cultivă la sate.

În decursul unui secol, sub impactul noilor realități economice și de civilizație, riturile divinatorii și-au pierdut elementele esențiale. Tot de la Simion Florea Marian aflăm că legatul parilor era însoțit și de anumite formule magice. Când se apropiau de gard, fetele ziceau: „Sân-Vasii bălțat, / Adă-mi un bărbat / Cât de blăstămat, / Dar bine-ntrămat”¹⁰. Legarea nemijlocită a parului era secundată de altă formulă magică, care amintește mult de descântec: „Eu nu leg parul, / Ci-mi leg ursitul, / De trei ursite ursat / Și de Dumnezeu dat, / În vis să-l vizez, / Aievea să-l văz!” Prin anii '50, când alegeau parii informatoarele intervievate de noi, aceștia se legau muștește. Iar acum, în anul 2009, nu se mai leagă deloc, gardul de răzlogi și de nuiete fiind înlocuit cu garduri de ștachete, de vergele de fier sau de plase metalice.

Același proces de degradare l-a suportat și ghicitul cu obiectele sub farfurii. La sfârșitul secolului al XIX-lea, acest tip de divinație se efectua în seara spre Sfântul Vasile și Anul Nou, în cadrul datinii numită Vergel, o petrecere a fetelor alcătuită din diferite rituri de profețire a ursitului. Ritul cu aflarea obiectelor de sub vase și comentarea lor se făcea de către o ursitoare (o bătrână sau o fată expertă). Ele comentau cu multă pricepere înțelesul diferitor obiecte și, prin ele, zugrăveau căsnicia fetei. Simbolica obiectelor era aceeași, ca și în poveștile populare, ceea ce dovedește că practicile magice, poveștile și folclorul literar ale poporului se bazau pe un corp unitar de simboluri arhaice. De exemplu, știm din poveștile populare că eroii fugăriți de zmeu aruncă în urmă o perie, care se preface într-o pădure deasă. Același sens îl avea peria în actul divinatoriu. Dacă fata descoperea perie sub vas, ursitoarea îi spunea: „Tu ai să te măriți, fata mea, în scurtă vreme [...], dar nu în satul tău, ci te vei mărita după un fecior de peste pădure, căci, vezi, peria însemnează pădure. Ce se atinge de ursitul tău, ce să-ți spun?... Va fi cam bătrân, un fecior tomnatic sau chiar văduvoi. Cât despre soarta ta, despre viitoarea ta viață, n-am nimic alta de zis decât să-ți aduc aminte de cântecul, pe care cred eu că-l vei fi știind poate și mai bine decât mine... Ascultă: «În sat străin dacă-i mere, / De-ai mânca pâine cu miere, / La inimă nu mai mere; / De-ai mânca pâine cu vin, / La inimă tot venin»”¹¹. Despre ritul divinatoriu cu aflarea obiectelor ni s-a vorbit numai în Horodnicu de Jos și în zona huțulă (Brodina). Dar niciuna dintre informatoare n-a pomenit de Vergel.

S-au schimbat, de asemenea, și obiectele, acestea fiind legate de noile profesii ale fetelor și urșiților – caiet, pix, creion etc. Iar comentariile sunt seci și

¹⁰ Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, vol. 1, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 94.

¹¹ *Ibidem*,

indică doar profesiunea, bogăția sau sărăcia și, câteodată, o însușire a caracterului ursitului. Aceasta vorbește despre o degradare a riturilor divinatorii populare și despre faptul că țăranul gândește tot mai puțin în simboluri arhaice, pentru că a dispărut conținutul acestor simboluri.

Dualism spiritual și sincretism păgâno-creștin

Ca și în cazul altor obiceiuri populare, riturile divinatorii îmbină deseori elementele credințelor păgâne cu cele creștine: ca să-și afle ursitul, fata pune sub pernă busuioc sfințit sau furat din struțul preotului; se uită în oglindă ținând în mână lumânarea sfințită de Paște; după ce se învârt bobii de trei ori, se face o cruce deasupra lor; înainte de a arunca jarul în apă, vrăjitoarea face cruce deasupra ei; bătrânul vrăjitor caută în apă punând în lighean, între alte obiecte, și o cruce, simbolul creștin neîmpiedicându-l să-i propună fetei bătrâne târgul de a-i face rost de un soț prin intermediul unui rit de magie neagră, prin care se intenționează omorârea mamei a patru copii.

Practicile magice s-au desfășurat neîntrerupt, din timpuri imemorabile, pe teritoriul țării noastre, datorită a doi factori importanți. Pe de o parte, a existat întotdeauna o cerere pentru practicile magice. Psihologia omului este astfel construită, încât el „nu crede” în vrăji, până nu se confruntă cu o mare nevoie. Când asupra casei sale se abate o năpastă (boală, furt, fata rămasă nemăritată), pentru a o înlătura, el apelează și la persoane, care, după părerea sătenilor, rezolvă problemele cu ajutorul „necuratului”. Omul bisericos, care merge cu încredere și speranță atât la biserică, cât și la vrăjitor, este un tip obișnuit în comunitatea sătească. La biserică merge ziua, în văzul tuturor, iar la vrăjitor pe ascuns. Este aceeași dualitate specifică gândirii populare, care se înscrie pe linia mitului cosmogonic popular, în care Dumnezeu și Diavolul colaborează la facerea Pământului. Această dualitate este ilustrată și de poveștile lui Ion Creangă *Povestea lui Stan Pățitul și Dănilă Prepeleac*, unde țăranii se folosesc cu seninătate de serviciile aduse de diavol în ceea ce privește sporirea avuției personale. Fenomenul este exploatat și de Mihail Sadoveanu în *Baltagul*. Vitoria Lipan trece, în aceeași seară, și pe la preot și pe la baba Maranda, ca, până la urmă, să se încredă doar în profetia propriului vis. Această dualitate, după cum au arătat cercetările în teren, există și acum. Pe de altă parte, biserica ortodoxă nu a desfășurat campanii la fel de agresive împotriva actanților de practici magice ca cele ale bisericilor occidentale. Deși creștinismul a pătruns în spațiul carpato-dunărean din primele secole ale erei noastre, biserica la români s-a constituit abia în secolul al XIV-lea. „România [...] îmbrățișase creștinismul oriental, dar nu avusese niciodată o Biserică îndeajuns de puternică pentru a purcede la persecuții împotriva vrăjitoriei”¹².

¹² Ioan Pet

Riturile divinatorii au dispărut în mare parte ori s-au degradat la nivelul omului obișnuit. În zonele izolate, cum ar fi cele de munte, continuă să existe, însă, descântători specializați, care perpetuează practici magice având originea în negura timpului. Ilie Utopilă din comuna Brodina, județul Suceava, este vestit în zonă prin harul de a ghici viitorul și a efectua desfaceri. Născut într-o familie cu 17 copii, el a fost crescut, de la doi ani, de bunica sa. Aceasta, ca și alți membri ai familiei sale, erau inițiați în arta magiei. Vestitul descântător Ilie Voroniuc a fost uncheșul său. Bunica lui Ilie Utopilă a murit la 103 ani. De la ea a învățat să citească destinul omului în cărbunii stinși în apă. La cele moștenite de la bunica, a adăugat lucruri învățate de la alți operatori magici, cum ar fi ghicitul în cărți și datul în bobi. Are și o carte specială în limba rusă despre practicile magice și își împărtășește cunoștințele cu specialiști în magie din alte țări. Nu de mult s-a întâlnit cu o doamnă din Franța, care i-a împărtășit anumite formule magice utilizate în diferite rituri.

Ținem să menționăm că operatorii de practici magice sunt reticenți, când este vorba despre meșteșugul propriu-zis, interdicția de a dezvălui secretele făcând parte din principiile magiei. Descântătorul Utopilă Ilie ne-a declarat: „Eu pot să vă spun că n-am dat la nimeni secretul meu și nu-l voi da niciodată. Dacă voi găsi, înainte de moarte, pe cineva, ca să-i transmit ceva, bine. Dacă nu, mă duc în mormânt cu secretele mele”.

Vrăji de Sfântul Andrei. Legatul parilor

Practicile divinatorii de Sfântul Andrei nu sunt considerate de către țărani „vrăji”, ci niște forme de ghicire a ursitului: „Acelea nu-s vrăji, îs așa ca să-ți afli ursitul” (Crețan Alina-Elena, 30 ani, comuna Putna, județul Suceava). Ca și jocurile cu măști, ele sunt concepute doar ca niște practici de amuzament. Procedeele de aflare a ursitului se transmit, de obicei, pe linie matrilineară. Legatul parilor era, până nu de mult, cel mai popular tip de divinație, el dispărând odată cu dispariția gardurilor cu răzlogi¹³. Acestea se construiau din doi pari, din molid sau brad, pentru că acești copaci au trunchiul drept. Între ei, se puneau drugi din lemn crăpat, iar parii, ca să nu se depărteze, se legau cu gânj¹⁴ (curmei din tei, răchită

¹³ *Răzlog, răzlogi*, substantiv masculin. Despicătură lungă din trunchiul unui copac, întrebuințată la facerea gardurilor. Potrivit autorilor DEX, provine din sl. *razlogŭ*.

¹⁴ *Gânj, gânji*, substantiv masculin, dar și *gânj, gânjuri*, substantiv neutru. Nuia foarte flexibilă trecută prin foc și apoi răsucită, care servește pentru a lega. Conform autorilor DEX, cu etimologie necunoscută. După alți autori, „cuvintele «de origine necunoscută» ar putea proveni din fondul limbii geto-dace” (Gheorghe Ioniță, *Reconsiderarea istoriei. Geto-dacii*, București, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 2008, p. 35). Încă din secolul al XIX-lea, B. P. Hasdeu, aplicând metoda filologiei comparate, a demonstrat că multe cuvinte, catalogate de către Societatea Academică „vorbe de origine necunoscută” sau considerate ca fiind împrumutate din alte limbi (cioban, baci, stână, urdă, brânză, traistă, dulău, ghiuj ș.a.), sunt de fapt elemente dacice. (Cf. B. P. Hasdeu, *Originile păstoriei la români. Studiu de filologie comparată. Frașmente pentru istoria limbii române. Elemente dacice, Doina. Origine*

elastică sau cep de brad împletit). Ca să nu putrezească repede, parii respectivi se cojeau. Uneori, când gardul se construia în grabă, nu se mai cojeau. De acești pari din gardul cu răzlogi își legau tinerele fete speranțele și visele: „Mi-aduc aminte că eram fetișoară și totdeauna bunica ne spune: «Măi, voi, dacă vreți să vedeți ce fel de bărbat veți lua, mergeți și legați pari». Și numărăm nu știu al câtelea par, că nu mai țin minte. Îl legam sara, noaptea. Și a doua zi mergem să vedem parul cum era. Dacă era înalt, era un bărbat înalt. Dacă era șioturos, spune că ai să ai mulți copii. Dacă era neșioturos, spune că nu. Dacă era scurt așa, un bărbat mai mic. Și eu exact cum l-am legat, așa am avut. Un bărbat înalt, fără șioturi, fără nica, că, până în prezent, n-am avut nișiu copil. Cum s-o adevărit exact vrăjile!” (Cenușă Maria, 78 ani, comuna Putna, județul Suceava); „Merji afară și leji nouă pari de la gard. Și dacă-i unu’ gol, iei unu’ sărac. Dacă-i cu scoarță, iei unu’ mai bogat” (Cârciu Veronica, satul Falcău, comuna Brodina, județul Suceava); „Cum erau garduri făcute din druci, mergeau și puteau să vadă cum va fi de scorțos sau de fin ursita. Dacă era mai cu coajă, se spunea că ar fi fost mai dur. Dacă era cu coaja mai fină, era un bărbat mai blând. Mama spunea că a găsit un druc, care era cu scoarță. Apoi tot timpul i-o zis lui tata: «Mă, așa scorțos te-am știut». Mă rog, la vremea lor erau fete și trebuiau să se amuze de ceva” (Teleagă Elisaveta, 57 ani, comuna Straja, județul Suceava); „Erau mai multe fete la o clacă de tors de Sfântu’ Andrei și le-o spus unchiul: «Ieșiți afară». Și una le lega la ochi, ca să meargă să-și aleagă pe întuneric parul. Și fiecare mergea și alegea. Și dimineața mergea să vadă ce par și-o ales. Unul strâmb, unul drept, unul mai cioturos. Cioturos însemna că era unul bătrân și urât. Unul drept, era tânăr. Chiar mama așa și-o ales. Ea povestea: «Mi-am ales un par voinic și gros». Și chiar este adevărat că s-o căsătorit cu un bărbat în etate, cu vreo cincisprezece ani mai mare ca dânsa, frumos și bogat era, că ea făcea parte dintr-o familie cu treisprezece copii, săraca, și cred că asta era și intenția bunicăii să le deie” (Floarea Apostol, 60 ani, comuna Arbore, județul Suceava); „Mergeau fetele și legau pari, că atuncea erau garduri de druci și cu pari. Și mergea cu ochii închiși și număra până la nouă, și, care îi chica la nouă, îl lega. Și mergea dimineața, când se făcea ziuă, să vadă ce-o legat. Dacă era cu scoarță, era bogat. Care era lung și strâmb, înalt și strâmb, era rău. Dacă era scurt, un șiot, unul scurt o lua. Bun îi cu scoarță, bogat” (Cotos Elena, 69 ani, comuna Straja,

Dacica, 2009). Metodologia dogmatică a reconstituirii fondului lexical autohton al limbii române, adică a substratului, conform căreia substratul „face parte dintr-o limbă, indubitabil și integral, indoeuropeană și, implicit, că istoria autohtonilor de pe teritoriul Daciei începe cu indoeuropenii, până atunci teritoriul fiind pustiu” a fost criticată și de Victor Kernbach: „Nu rareori, în dicționarele etimologice ale limbii române, cuvintele cu trecut misterios poartă mențiunea confortabilă et[imologie] nec[unoscută], atunci când nu se dă un etimon fantezist, ca «piscică – din pis» (cf. DEX), derivându-se deci substantivul din interjecție” (Victor Kernbach, *Universul mitic al românilor*, București, Editura Lucman, 2000, p. 24.) Efectuând investigații comparatiste aprofundate în limbile mediteraneene preindoeuropene (etrusca, basca, irlandeza arhaică, albana, kartvela și dacă), Victor Kernbach demonstrează că unele cuvinte notate de autorii DEX cu „etimologie necunoscută” își au originea în substrat:

județul Suceava); „Am legat fără coajă și astăzi sunt săracă” (Ropciuc Ana, 68 ani, satul Dărmănești, județul Suceava).

În unele zone fetele efectuau acest ritual, îmbrăcate numai în cămașă, și legau doi pari, care simbolizau perechea conjugală; iar drept legătoare servea o funie din paie sau fân răsucit: „Îleșeau fetele îmbrăcate numai în cămașă, deci în poale albe, și legau parii de la gard, că erau garduri cu druci și cu pari. Îi legau cu paie și cu fân răsucit, așa ca un fel de frânghie. Legau parii câte doi. Noaptea. Și dimineața se duceau să vadă ce-au legat. Dacă era un par înalt și unul mai mic, înseamnă că cel care o lua era un om înalt. Dacă erau doi pari mici, înseamnă că și feciorul era mic, ca și dânsa. Și râdeau dimineața de ceea ce au făcut la miezul nopții” (Teleagă Elisaveta, 56 ani, comuna Straja, județul Suceava).

Îeșitul în cămașă la legatul parilor este o reminiscență din nuditatea rituală practică și de români în cadrul acestui tip de divinație. La începutul secolului al XX-lea, era în firea lucrurilor ca fetele să lege parii despletite și în pielea goală: „Eram copchilandră de 13–14 ani. Și avem o veșină care avea o copchilă de sama me. Și avem un veșin, nu ave copchii. Da' tare ne ocrote veșinul șeala. Și ne chema la el. Îi spunea bādica Vasāli. Amu', ca copchiii, auzem cî sî vrăjești di Andrii. Și el ni cheama la el și ni spune: «Viniți disarî la mini, cî amu copchilili fac ca sî vadî șini-i ursātu». Merjem la bādica, eu cu copchila șealaltî. Și el ni displete, cî avem codiți, ne dezbrāca în chele și, peste drum di la bādica, era la veșinu gard făcut din nuieli și cu pari bātuți di răchitî. Și ne da o ați în mânî și: «Haidă și-ți leaga un par sî videți și ursît aveți». Da' copchila așeea era oleacî mai mari. O dus-o și o leagat un par. Și m-o dus și pi mini bādica. Da' atunși era noapti, nu videm. Când mă duc dimineața, un șioturos di par și urât. Și așe o fost. M-am dus după unu' bătrân și m-o adus la casa asta în chinuri mari și nacaz. Că eram necăjiți acasî. Și s-o pornit războiu' de-al doilea. Eu am rămas însărcinatî și el s-o dus la război. Și eu am născut un băiet și el n-o mai vinit acasî. O murit în război. Eu am rămas cu băietu' ” (Apostol Casandra, 90 ani, comuna Arbore, județul Suceava).

În alte localități, se leagă nouă pari, motivându-se că femeia are trei ursite, fiecare indicând trei miri. În acest caz, nu se ghicește una din însușirile viitorului soț, ci însușirile potențialilor pretendenți la mâna fetei, deseori ea neștiind cine se gândește în taină s-o ceară de nevastă: „În sara di An Nou, la 12, dacî fata sî măritî, o ie un om cu copil, o ie un băietan, o ie un ghebos, o ie un strâmb, ea trebuie sî margî la un gard, la ora 12 noaptea, tot așa displetitî, dar bineînțeleș nu poate sî margî cu pielea. Trebu' sî margî la un grad cu pari. Sî fășe mai înainte gard cu pari și cu nuieli. Merji la gard cu ochii legați, ajiunji la gardu' șeala și leagî 9 pari. Puni 9 semni. Și dimineața vini sî vadî. La așei 9 pari este altu' strâmb, altu-i subțiri, altu-i burdăhānos, gros așe, altu' are 2 crenguți, așeala-i o ursātî cu doi copii. Dacă are o crenguți, îi o ursātî cu un copil. Dacă-i subțirel, îi tână. Dacă-i strâmb, îi ghebos. Că numai lumânarea-i dreaptî. Și la aștia 9 la fiecare este un motiv. Și dintr-aștia 9 unu' trebuie să sî o sî. Că femeia are 3 ursite. Și o ursātî are trei miri.

Și de asta sî aleg 9 pari” (Irimescu Floarea, 77 ani, comuna Arbore, județul Suceava).

În zona de munte, populată de huțuli, unde se mai construiesc garduri de răzlogi, fetele recurg și în prezent la legatul parilor: „De Anul Nou, trebuie de numărat 9 pari și al noulea îl legi cu ață. Și dacă-i cu coajă, îi bogat; dacă îi gol, fără coajă, îi sărac. Și cât îi de înalt, așa arată acolo” (Cobeniuc Victoria, 66 ani, satul Nisipitu, comuna Brodina, județul Suceava); „Aceasta a fost în 1989. Era în ajun de Sfântul Andrei și bătrâna, pe care am moștenit-o, mi-o spus: «Uite ce, Lenuța, eu știu un obicei, care se păstrează din bătrâni. Trebuie să te legi la ochi și să te duci la un gard de răzlogi, unde sunt acei pari băgați în pământ, și să numeri de la zece până la unu, adică în ordine descrescătoare. Și când ajungi la unu, îl legi. Deschizi ochii și ai să vezi ce fel de par este. Și când ai să-l analizezi bine, vii acasă și-mi spui». Eu și o colegă de clasă ne-am dus și am numărat, legate la ochi, de la zece la unu. Colega mea n-a început de acolo, de unde am început eu, ca să nu fie aceeași. Și al meu par era subțirel și lung. Al colegei era mai jos și încă o dată folosit, adică scos din pământ, întors invers și îngropat din nou. Venim acasă și povestim. Și bătrâna zice: «Fetelor, voi să știți așa: tu ai să ai, dacă parul a fost subțire și lung, un bărbat înalt și tânăr. Iar tu ai să te căsătorești cu un bărbat, care a mai fost căsătorit, pentru că parul a fost folosit și întors». Și zice: «Da' cum îi parul?» «Păi mai jos așa». «Apoi așa o să fie și bărbatul tău, mai jos». După ce au trecut câțiva ani, într-adevăr, pot să spun, cu mâna pe inimă, că același bărbat, despre care mi-o spus bătrâna, înalt, subțire, tânăr, acela bărbat l-am luat eu. Iar colega mea s-a căsătorit cu un bărbat divorțat, de statură joasă, mai în vârstă. Deci, exact cum am legat atuncea. Și mama mea povestea că la fel i s-a întâmplat și ei. Fetele, înainte, legau pari și era clar că așa va fi ursitul. Gardul nu era departe de casa mea, sub munte, și încă mai este” (Elena Torac, 38 ani, comuna Brodina, județul Suceava).

Faptul că unele rituri de divinație se regăsesc și la alte etnii (ucraineni, huțuli), denotă că acestea sunt autohtone, atât la noi, cât și la celelalte etnii, avându-și originea în epoca credințelor animiste, când omul considera că toate lucrurile sunt investite cu puteri magice, care pot fi influențate prin magia cuvântului și a gestului ritual. În Dărmănești, localitate populată în majoritate de ucraineni, regăsim rituri divinatorii similare cu ale românilor, cum ar fi legatul parilor, mâncatul turtei sărate. Aceste rituri se săvârșesc în noaptea spre Sfântul Andrei, în Ajunul Crăciunului sau de Anul Nou. La fel ca și la români, ele sunt doar reminiscențele unor elemente din care se compuneau riturile ancestrale de divinație. În comuna Dărmănești, ni s-a comunicat un amănunt, care, odinioară, era obligatoriu pentru ghicitul ursitului cu parii: aceștia trebuiau legați cu panglica de la păr: „Parii se leagă cu panglica din păr. Se merge la ei cu ochii închiși” (Ropciuc Ana, 68 ani, satul Dărmănești, județul Suceava).

Alesul copacilor

Despre această formă de divinație ne-a vorbit o informatoare din Rădăuți, născută în comuna Arbore, care a menționat că acest tip de aflare a ursitului „nu este din zonă”: „De Sfântul Andrei, trebuie să ieși afară cu ochii legați și să mergi în grădină. Și pe ce fel de copac pui mâna întâi, așa va fi soțul tău. Dacă găsești un copac tânăr și drept, va fi așa. Dacă îi mai bătrân, gros și noduros, așa o să fie soțul” (Moscal Georgeta, 50 ani, Rădăuți, județul Suceava).

Căutatul oilor

Este un tip de divinație foarte arhaic, care s-a păstrat numai în zona populată de huțuli: „Nu era gospodărie fără oi. În turmă erau cel puțin trei berbeci, îi țineau pentru tăiere. Fetele, legate la ochi, mergeau să prindă o oaie. Și dacă prindea o oaie, rămânea nemăritată. Dacă prindea berbec, se mărita în anul respectiv. Și, ca să facă haz, băieții se băgau între oi, se aplecau și ieșeau în față, ca să-i prindă pe ei. Și tot așa, se spune că, la căutatul oilor în ajun de Crăciun, la fel, s-a adevărit” (Elena Torac, 38 ani, comuna Brodina, județul Suceava).

Întrebatul porcului

Dacă parul legat îi arată fetei însușirile fizice și averea ursitului, porcul îi indică timpul când se va mărita (anul în curs, peste un an, peste doi): „Dacă vrei să știi dacă te măriți anu' ăsta, intri în coteț la porc, fix la ora 12, și pui mâna pe dânsul. Și dacă el grohăiește, atunci te măriți, gata, sigur” (Nichiforeanu Ermiona, 75 ani, Rădăuți, județul Suceava); „Tot de Andrii. Porcu' doarme. Mergi la dânsu' și zâși: «Hur, anu' ista!» Dacă tace, nu te măriți anu' șiala. Mai zâși iară: «Hur, la anu'!» Dacă zâși: «Hru, hru», te măriți. Dacă tot tași, mai zâși: «Hur, la anu'!» Dacă tot tași, nu te măriți doi-trei ani. Când zâși el „hur”, atunși te măriți” (Cenușă Ileana, 74 ani, comuna Putna, județul Suceava); „Zâși odată: «Hur, anu' ista». Nu zâși nimica. «Hur, la anu'». Nu zâși nica. «Hur la șialalt an». Da' tu numeri pe degete câți „șialalți” ani. Și la care an grohăiește ceva, atunși te măriți, în anul șiala” (Crețan Alina Elena, 30 ani, comuna Putna, județul Suceava); „Am avut o nepoată, i-am zâs cum se fași și ea o auzât și s-o dus să facă. Și-o mers așa la porc atunșia și o făcut așa și exact la cât o grăit, la al doilea an s-o măritat” (Cenușă Ileana, 74 ani, comuna Putna, județul Suceava); „Mai spunea mama că mergea în coteț la porci și spunea niște vorbe, pe care eu nu le știu: «Este sara lui Andrei, spune: mă mărit anul ăsta ori nu mă mărit». Și dacă spunea: «Groh, groh», însemna: «Da, ai să te măriți». Și de câte ori zicea «groh, groh», se spunea că după atâția ani ai să te măriți sau după atâtea luni” (Floarea Apostol, 60 ani, comuna Arbore, județul Suceava)

Zângănitul lingurilor

Despre acest tip de divinație ni s-a relatat în mediul ucrainean și huțul, deși studiile lui Simion Florea Marian arată că el a fost propriu și românilor: „Când trăia bunica mea, de Crăciun, în seara de Ajun, noi fiind două fete și fratele al treilea, ne spunea: «Luați două linguri de metal și mergeți în spatele casei și zângăniți lingurile, una peste alta. Și unde auziți că bate câinele, în partea aia o să vă măritați». Și [noi]: «Bunică, uite acolo, în cutare loc, o lătrat câinele!» «Ei, draga bunicii, acolo o să te măriți tu». Da' nu era adevărat” (Seniuc Silvia, 58 ani, satul Dărmănești, comuna Mărețâia); „Se iese afară cu lingurile și furculițele legate la un loc și se scutură, ca să facă un pic de zgomot. Și după ce le-a scuturat bine, da' seara, după ce s-a întunecat, ascultă din care parte bate câinele, din partea aceea va fi soarta, ursitul” (Elena Torac, 38 ani, comuna Brodina, județul Suceava).

Bilețele în chiroște¹⁵

Acest tip de divinație este, de asemenea, destul de răspândit: „Am făcut odată și în ajunul lui Andrei piroști. Și ce fac? Am făcut douăsprezece pliculețe cu nume. Și când șierbe căldărușa cu apă pui piroștili. Care sare în sus di prima dată, iei lingura și-o prinzi și care-i acolo, așa-i. Și când am luat și ni-o spus «Giorgi», eu: «Măi, stăi să mai scot unu'». Veronica tot așa o făcut. Ieși «Giorgi». «Măi, da' șini-i Giorgi ăsta?» Și-i zâși și azi «Giorgi din chiroșcă» (Cotos Elena, 69 ani, comuna Straja, județul Suceava); „Terminasem liceul. Eram în învățământ în primul an. Vorbeam cu actualul soț, cu părintele. Și auzisem că faci colțunași. Se cheamă chiroște. În colțunași pui 9 bilețele cu 9 nume de băieți. Se umplu nu cu brânză sau dulceață, ci cu bilețele din hârtiuțe scrise cu mâna. Se pun la fiert. Când încep a fierbe colțunașii, se ridică întâi unul, apoi altul și altul. Și care sare primul îl desfaci și numele acela ți-i ursitul. Și eu iau un colțunaș. Și scrie «Vasile» pe primul colțunaș. Și îl arunc, că nu mi-o plăcut. Și mama mea ia o lingură și ia alt colțunaș și-l desface și zice: «Tu, de când îl cauți pe Mihai și mie mi-o picat Mihai». Și cu Mihai m-am căsătorit, normal” (Irinciuc Livia, 58 ani, comuna Straja, județul Suceava); „Vecina Veronica, verișoara mamei, tot așa o făcut. Și încă nu-l cunoștea pe actualul soț. Tot colțunași o făcut și o scris «Gheorghe» și «Ghiță» și chiar ura numele ăsta. Și-o ieșit numele ăsta. Și-o zis: «Cine-o mai fi și ăsta?» Și așa îl cheamă pe soțul ei. Următorul an l-o cunoscut ” (Păsăilă Ana, 46 ani, comuna Straja, județul Suceava).

¹⁵ *Piroșcă*, *piroște*, substantiv feminin. Formă regională pentru colțunaș umplut cu carne, cartofi, brânză, m

Bilețele sub pernă

În alte localități, bilețelele se pun sub pernă: „Mergem cu copchilili pe-afară și fășem niște pripleți¹⁶. Punem: «Vasili», «Grigori», «Ion», cu care am grăit, să văd pi cari îl trag dimineața. Îi punem sub pernă, învăliți într-o hârtie. Când mă trezăm dimineața, trăjem de sub pernă bilețelul așa și unu' vine. Și pe care am pus, nu m-am luat cu dânsu'. Pe urmă n-am mai vrut să fac. Aiestea-s niști minșiuni” (Cotrubaș Rozalia, 80 ani, Solca, județul Suceava).

Obiecte sub strachină

Obiectele folosite în acest tip de divinație au evoluat odată cu societatea. În secolele trecute se puneau buci, bulgărași de pământ, porumb, mămăligă, lucruri care simbolizau bogăția gospodăriei tradiționale. Acum se pun pixuri, creioane, caiete, cărți și alte obiecte, care simbolizează „școala” ursitului, dar și a fetei: „În ajunul Anului Nou, punem 12 străchini pe masă cu gura-n jos. Și punem: inel, buci, sopon, cheptene, oglindă, usturoi, șeapă, de toate felurile punem. Da' pune mama mea sau o soră mai mare, care nu juca. Noi țanem ochii închiși ori ne da afară și stam în tindă. Și vinem și fiecare ridică câte o farfurie de așea. Și-apoi, când o ridicai, îți chica. Dacă îți chica oglindă, era fudul. Dacă îți chica cheptene, era colțat. Dacă chica buci, era pletos. Dacă chica usturoi, era iute, rău. Dacă chica ceapă, spune: «Ău, îi miroase din gură, îi pute din gură!». Și-apoi râdeam. Dacă era inel, era bogat, fudul, aur, că trebuia să pui numaidecât inel de aur. Așa, simbolurile astea de fetie, de joacă, așa” (Eugenia Teleagă, 65 ani, comuna Horodnicu de Jos, județul Suceava). Informatoarea a făcut aceste „vrăji” pe parcursul a trei generații: „Eu cu fetele mele am mai făcut, ca să avem haz, de răs, așa: «Hai, voi duceți-vă afară și mama vă pune». Cu parii, nu pre. Cu masa și străchinile, că era în casă, nu ne vide nimeni. Nu să vie șineva, să ne găsească ce vrăji facem, ca să-mi mărit fetele. Eu n-am crezut, da' așa, ca să avem simbol de răs: «Hai, mamă, ne pui iar străchinile?» I-am spus nepoțicăi mele, Diana, că eu am opt nepoți, doi nepoți și șase nepoate: «Uite, dacă bunica o să mai trăiască, Diana, și-ai să vii, mama o să facă revelionul, da' bunica pune farfurii așa». Și-apoi o venit în ziua de Anul Nou și i-am făcut, că și-n ziua de azi mă pomenește. Punem creioane, pixuri, ceva de carte, că așea îi la școală și ea o ridicat pix. Zâc: «Ău, ai să îi scriitoare!» Da' ea n-ave răbdare, le-o ridicat aproape pe toate: «Bunică, da' ni-o chicat și inel!» Și-acum și asară ni-o spus: «Bunică, da' când mai fășem?» «Nu, de-acuma trebuie să așteptăm ajunul Anului Nou.» «Bunică, da-mi fași?» «Îți fac, zâc, uite o ieu și pe Alina, și pe Diana». Zâc: «Uite i-am făcut lu' Raluca și i-o

¹⁶ *Pripleți*, substantiv masculin. La întrebarea noastră: „Ce înseamnă «pripleți»?”, informatoarea a răspuns: „Bilețe”

chicat inel, frumos și bogat». Că punem și mămăligă, așa, și i-o chicat bogat. Și, într-adevăr, o luat un băiet bogat, cu școală. Zâși: «Bunică, da-mi chică și mie așa?» «Apoi, zâc, cum râdiși, na» (Teleagă Eugenia, 65 ani, comuna Horodnicu de Jos, județul Suceava). La întrebarea: „Când a fost «vrăjitul» Ralucăi?”, informatoarea a răspuns: „Cu doi ani în urmă. Amu, de Crășionu’ ăsta au fost doi ani. Asta o fost iarna, și toamna, la 13 septembrie, s-o căsătorit”. La întrebarea: „Mămăliga ce înseamnă?”, informatoarea a răspuns: „Bogat. Pâine sau mămăligă înseamnă bogat. Sau porumb, cartofi, șeava alimente, dacă pui, îi bogat. Și lut. Punem lut, o bucățică de bulguraș¹⁷. Pe tata nieu îl trimitem pe ogoare și de la cârțițe adușe o bucățică, o învelem în hârtie și-o punem. Lut [înseamnă] bogat, pământ mult. Nie întruna ni-o chicat și-s sătulă de hlei¹⁸. Am opt hectare, nu-mi mai trebuie atâta hlei” (Teleagă Eugenia, 65 ani, comuna Horodnicu de Jos, județul Suceava).

În zona huțulă, din acest tip de divinație s-au păstrat mai multe elemente: divinația se execută înainte de punerea pe masă a celor 12 bucate rituale, iar fata pune mâna de trei ori pe farfuri: „În ajun de Crăciun, la noi se fac [vrăji] pentru fetele, care vor să știe cu cine se vor căsători. Înainte de a pune cele 12 feluri de mâncare de post (grâu, ciuperci, orez, bob, salată de fasole, colțunași, sarmale de post, compot din fructe uscate, borș de sfeclă cu urechiușe, peștele nu lipsește de pe masă), dar înainte de a așeza această masă, se pun farfuri cu gura în jos, iar sub fiecare farfurie se pune un obiect: pieptene, inel, spălător, carte, caiet ori pix și altele. Fata se leagă la ochi. Ea nu trebuie să vadă ce și unde s-a pus. Și trebuie să pună de trei ori mâna pe acele farfuri. [Contează] primul lucru, pe care a pus. Dacă a pus mâna pe inel, se va căsători. Dacă a pus mâna pe pieptene, va fi bogată, ca dinții de la pieptene. Dacă va fi spălătorul (așa se spune la cârpa de vase), nu va fi cine știe ce. Va fi așa spălătorul tuturor, adică o femeie desfrânată. Asta reprezintă spălătorul. Dacă va fi carte, va învăța. Dacă va fi pix, va fi scriitoare. Și după aceea se așezau [la masă]. Și toate care au făcut asta – bunica, mama mea – povestesc că, în mare parte, s-a adevărit” (Elena Torac, 38 ani, comuna Brodina, județul Suceava).

Uitatul în oglindă

Oglinda este obiectul cel mai des folosit în divinația populară. Conform gândirii populare, în anumite condiții, ea îți poate arăta ursitul: „Asta-i de Sfântu’

¹⁷ *Bulguraș, bulgurași*, substantiv masculin. Diminutiv de la bulgăre.

¹⁸ *Hlei, hleiuri*, substantiv neutru. Regionalism cu sensul de pământ argilos. „Înainte se zășea: «Câte hectare de hlei ai?» Acuma sî zâși: «Câte hectare de pământ?»” (Teleagă Eugenia, 65 ani, comuna Horodnicu de Jos, județul Suceava). Potrivit autorilor DEX, provine din ucr. *hlej*. Conform altor cercetători (Gheorghe Ioniță, Nicolae Miulescu), este de origine autohtonă, provenind din stratul indo-european al limbii geto-dace. Cuvântul este prezent și în limba engleză (*clay*) cu sens de „argilă, pământ”, având și un derivat *clayey* cu sensul de „cleios”; îl regăsim și în ucraineană (*hlej*). Cf. Gheorghe Ion

Vasile, de Anul Nou. La ora 12, într-o cameră numai tu sânguri și îți și te dezbrăși în chelea goală și te uiți în oglindă. Și-l vezi pe dânsu' acolo, care ți-i partea ta" (Moscal Domnica, 77 ani, comuna Arbore, județul Suceava).

În altă variantă, ghicirea în oglindă se desfășoară deasupra fântânii: „Di Andrii și fășeu? Fetili cari vreu ca să vadă șini li ie, la 12 noaptea, spre zâua di Andrii, di cu sara ung tăti corzâli cu usturoi, la tăti ușâli pân' în afara căsii, pentru lupi. Și fata cari vre să și cîștorească și vre să vadă șini o ie, la 12 noaptea, să dizbraci cu pielea goală, să displetești și cumpără o oglindă nouă, da' nu să uiți la dînsa până nu ajiunji la fântână. Și-atunși când ajiunji la fântână, deschide ochii și-și vedi ursăta în oglindă. Deasupra fântânii” (Irimescu Floarea, 77 ani, comuna Arbore, județul Suceava); „La miezul nopții, te dezbraci și te uiți în oglindă și-l vezi” (Păcu Raluca, 26 ani, Rădăuți, județul Suceava).

Alte variante ale acestui rit de divinație recomandă ținerea în mână a unei lumânări. La lumina ei, se vede chipul ursitului; iar după dărele de fum, se ghicește litera, cu care începe numele său: „În fața oglinzii, cu lumânări. Să fii singură în cameră și să te uiți în oglindă, cu lumânări aprinse și în pielea goală, la 12 noaptea” (Coneac Alina Ionela, 24 ani, Rădăuți, județul Suceava); „Zicea mama că și cu o lumânare. Ții lumânarea în mână și te uiți în oglindă la ora 12. Și fumul de la lumânare formează o literă. Și acea literă este inițiala numelui ursitului” (Păcu Raluca, 26 ani, Rădăuți, județul Suceava).

Uitatul în fântână

Apa joacă un rol foarte mare în riturile divinatorii, ea fiind o „oglinză” naturală, prin care forțele magice comunică cu omul: „La miezul nopții să te dezbraci în pielea goală și, cu o lumânare în mână, să te duci să te uiți în fântână. În fundul fântânii, că acolo vezi ceva. Da' o zis că-i tare fioros. Te uitai drept cu lumânarea în fundul fântânii și vedeai totul ce ți se întâmplă” (Nichiforeanu Ermiona, 75 ani, Rădăuți, județul Suceava); „Eu știam că, în sara de Anu' Nou, la douăsprezece ceasuri, așa și grăie la noi, grăie fetele, da' eu eram o copchilandră, o zâs că dacî pui un tulpă, un hobot, cum era la noi, și te uiți în fântână cu o lumânare aprinsă, o zâs că vezi șini ti ie. Da' eu m-am uitat di multi ori și am așteptat să văd măcar o umbră și n-am văzut nimica. Cî drept vă spun” (Pascari Viorica, 78 ani, satul Costișa, județul Suceava); „În seara Sfântului Andrei [fetele] se uitau, spre miezul nopții, într-o fântână. Dacă era lună, puteau să vadă un chip” (Telegă Elisaveta, 57 ani, comuna Straja, județul Suceava).

Spălatul cu apă și uitatul în căldare

„Fetele tinere spun așa: dacă iei apă din izvor, neîncepută, într-o căldare și te scoli la miezul nopții de Sfântul Andrei și te speli cu ea și lași să se limpezească și te uiți, îți vezi ursitul. Faci asta în casă. Și golani de băieți puneau pe ascuns în apă dohot, ceva chestii din astea. Și în momentul, când se spăla fata acolo, vă închipuți cam ce ursită va fi” (Brodina).

Paharul cu apă și verigheta

„Se pregăteau să se culce mai de cu seară, pentru ca, înainte de 12, să se scoale (asta-i ceva autentic, care am văzut nu numai în Igești, ci și aici, în Rădăuți) și să pună apă curată, da' scoasă la ora 12 noaptea fix din fântână. Turnau în paharul acela, în care era pusă o anumită cantitate de cenușă, cam o lingură sau două, și puneau o verighetă de la o persoană căsătorită. Îi dădeau drumul acolo și lăsau să se limpezească, da' nu știu cât. Tot în noaptea aceea se uitau și vedeau ce se întâmplă cu ele în anul care urma: se căsătoreau sau nu se căsătoreau. Îi vezi pe amândoi acolo, în fundul paharului. Am văzut și eu. Aveam un văr. Și fiica unei cunoștințe de ale mele îl plăcea. A stins lumina și, cu o lumânare sfințită, s-a uitat în pahar și a văzut. Mi-arată ea: «Uite ce-i la mine». Exact vărul meu, în același costum, parcă-l văd, cu pălărie bej, costum bej, acolo-n fundul paharului și coana Corina. Preoteasa o pus și pentru mine. Mă uit. Exact văd casa mea asta și cu balconul și altceva nimic” (Nichiforeanu Ermiona, 75 ani, Rădăuți, județul Suceava).

În altă variantă, lângă paharul de apă, fără cenușă, se pune o farfurie cu făină de grâu: „Tot am făcut, da' n-am văzut nica. Pui într-o farfurie făină de grâu. Pui un pahar de apă, tot neîncepută. Și la ora 12 spre Sfântul Andrii sau de Revelion, dai drumu' la o verighetă de-a cuiva sfințită de preot, nu o verighetă oarecare cumpărată de oriunde. Și te uiți, la ora 12, în paharul șeala, că adică îți vezi ursitu', viitoru' soț, da' mie nu mi s-o întâmplat” (Crețan Alina Elena, 30 ani, comuna Putna, județul Suceava).

Turta sărată și visarea ursitului

Oniromanția este utilizată din cele mai vechi timpuri și în practica de ghicire a ursitului de Sfântul Andrei. În cazul acestui tip de divinație, visele sunt provocate în mod deliberat cu ajutorul unui aliment (turta sărată): „Am făcut eu. Mi-o spus cineva: fă așa. În ajun de Sfântu' Andrii, n-am mâncat nică tăți zăua. Și sara, înainte de a mă culca, mi-am făcut o turtiță de făină de grâu cu sare. Da' sare de așea mare și multî. Am prăjit-o pe plită, am fript-o și am mâncat-o și n-am băut apă deloc. Noaptea, pe cine visezi că vine și îți aduce apă, acela ți-i ursātu' adica. Și l-am visat pe soțul meu și așa o fost. Asta-i făcută pe chelea mea” (Crețan Alina Elena, 30 ani, comuna Putna, județul Suceava); „Se fași turtiță din făină, da' foarte sărată. Și s-o coci așa pe plită și s-o mănânci sara și să vezi șini îți dă noaptea apă. Așela și-ți dă apă noaptea, însămnî că așela-i ursita care o să te ieie. Aiestea îs tăti din popor, da' să știți că de multe ori îs foarte adevărate. Acuma se întâlnesc pentru ursită la discotecă” (Cenușă Maria, 78 ani, comuna Putna, județul Suceava); „În ajunu' lu' Andrii fetele fac așa: ajunează și fac turti sarată. Da' când sî culcî sî nu beie apă. Și adoarme. Și visează dacă-i ursātu' așela ori nu. Așela și-i dă apă, așela îi ursăta sa. Eu am visat că am avut în tinerețe un bărbat care mă dădea la beci. Vini un

moșneag. Zic: «Dă-te di aiși sî scot». Zâși: «Mai stăi cî vini așa, Giorgi, și ți-a da apî». Cî eu vroiam sî scot apî. Și chiar așa este” (Cotos Elena, 69 ani, comuna Straja, județul Suceava); „Am făcut o dată la București când eram. N-am mâncat. M-am dus la serviciu, că eram taxatoare pe autobuz. Era în 1952. N-am mâncat nica tăfi zăua. Sara ni-am făcut, unde stam la gazdă, o turțiță nicuți, zâc, s-o pot mânca, saratî tari. Apî sî nu bei. Și ce crezi, apî nu ni-o dat nime sara, da’ am văzut așa pi o vali mulți soldați. Și dintr-unul figura lui Gică era, soțul meu. Și, când m-am trezât dimineața, am zâs: «Eu am jisat soldați, d-apu doar nu m-oi duși la război». Și chiar așa, n-o durat mult și ne-am cunoscut, ne-am luat, și-am trăit și l-am îngropat și-am rămas și singură de-atâția amar di ani. Noi ne-am luat, când el era militar în termen. Militar era și când ne-am cunoscut. O mai făcut încă un an de zâli, după ce ne-am luat. Visul o fost corect” (Moscal Domnica, 77 ani, comuna Arbore, județul Suceava).

În cazul altor persoane, ritualul nu funcționează: „Eu n-am visat, n-am căpătat apă de la nimeni și dimineața am făcut o gură plină de herpes” (Păsăilă Maria, 46 ani, comuna Straja, județul Suceava).

În altă variantă, turțița nu se sărează. În schimb se prepară după un rit mult mai elaborat, care implică și nuditatea rituală: „Așa spuneau colegele mele: «Mergem în pielea goală la pârău și luam apă în gură din pârău și mergem acasă și mă punem cu fața-n sus și pe buric punem faină albă și dădem drumul la apă din gură. Apa venea pe aici, pe la sân, până pe buric. Și acolo învârtem oleacă cu degetul și facem așa un pic de aluat și punem sub pernă». Și spuneau că visezi ursita, cu cine ai să te căsătorești” (Ungureanu Maria, 58 ani, Solca, județul Suceava).

În comuna Dărmănești, am aflat că turta se face după o rețetă strictă: „Turtă se face după o rețetă strictă: o lingură de sare, o lingură de faină și o lingură de apă. Și să nu vorbești cu nimeni (Ropciuc Ana, 68 ani, satul Dărmănești, județul Suceava).

Pieptenele, oglinda și busuiocul sub pernă

Busuiocul este considerat o planta cu proprietăți oraculare dintre cele mai deosebite. Pentru a provoca visul premonitoriu, acesta se pune sub pernă sau sub cap: „Pui busuioc sub pernă și, noaptea, îl visezi pe cel, pe care trebuie să-l iei” (Bain Elena, 57 ani, satul Falcău, comuna Brodina, județul Suceava); „Fetele își puneau sub cap o batistă cu busuioc, ca să-și viseze ursita” (Teleagă Elisaveta, 58 ani, comuna Straja, județul Suceava); „Iei busuioc, când vine preotul la sfințit, din struțul¹⁹ lui și-l pui sub pernă. Îl furi de la preot. De fapt, cam se ia de față cu el” (Coneac Alina Ionela, 24 ani, Rădăuți, județul Suceava).

¹⁹ *Struț, structurii*, substantiv neutru. Regionalism cu sensul de mănunchiul de busuioc, cu care preotul ia agheasr

În altă variantă, alături de busuioc, se pun și alte obiecte care aparțin fetei, de obicei, pieptenele și oglinda: „Din liceu știu. O bucată de busuioc, o oglindă și un pieptene – le pui sub pernă și, noaptea, visezi. Și dacă nu visezi, nu te măriți anul ăla. Și dacă visezi, te măriți cu el” (Pâcu Raluca, Rădăuți, județul Suceava); „De Andrei, pui pieptenele sub pernă, sau busuioc, ca să visezi mirele. Iei pieptenele, cu care te piepteni seara, și-l pui sub pernă. Se zice că visezi” (Coneac Alina Ionela, 24 ani, Rădăuți, județul Suceava).

Sânziene sub pernă

Acest tip de divinație se efectuează de Sânziene, la 24 iunie, când, conform tradiției, cerurile se deschid și acest moment este propice actelor de divinație: „Culegi flori de sânziene și le pui sub pernă și se zice că îți visezi mirele” (Coneac Alina Ionela, 24 ani, Rădăuți, județul Suceava). De remarcat că, în unele localități din Bucovina, fetele au sărbătorit Sânzienele, chiar în vara acestui an (2009), după tradiția străveche: sculatul de dimineață, pe rouă, culesul florilor și tăvălitul prin grâu, fierberea ceaiului de sânziene și spălarea corpului cu aceste plante: „Sânzienele. Înainte vreme [fetele] se strâneau și luau fel de fel de flori din grâu și se primblau prin grâu. Se scăldau de Sânziene prin grâu, da. Pe rouă, dimineața, în grâu. Și era frumos timpul ăsta, da’ nu știu ce știau fetele pe timpul ăla. De fapt, și-acuma fac, da. Strâng flori de care sunt prin grâu, sânziene, albăstrele și după aceea fac trânte, trântături²⁰ așa prin grâu. Strică grâul, se joacă prin grâu” (Calancea Maria, 46 ani, comuna Horodnicu de Sus, județul Suceava). La întrebarea „De ce fac aceasta?”, informatoarea a răspuns: „Pentru ziua asta importantă, așa-i obiceiul în ziua de Sânziene, pe 24 iunie. Îi frumos. Făceau ceai, făceau în apă și se spălau în apa aia de Sânziene cu sânzienele din ziua aia, că tare-s de leac. Și făceau coronițe împletite în trei, patru. O purtau pe cap în ziua aceea” (Calancea Maria, 46 ani, comuna Horodnicu de Sus, județul Suceava).

Învârtitul pernei

Unele tinere cred că și perna, supusă unui ritual de învărtire, le poate arăta ursitul în vis: „Se învărte perna de o sută de ori înainte și de o sută de ori înapoi și te culci pe perna aia și tot visezi mirele. Cu perna am făcut, da’ n-am visat nimica” (Coneac Alina Ionela, 24 ani, Rădăuți, județul Suceava).

Semințele de cânepă și visul

Unicele informații despre acest tip de divinație le-am cules din mediul huțul. Se aruncă semințe de cânepă peste trunchiul, pe care se taie lemnele, care se afla,

²⁰ *Trântătură, trântături*, substantiv feminin. Formă populară pentru *trântire, trântiri*, substantiv feminin.

de obicei, într-un șopron: „Când eram tânără, am semănat cânepă în șopronul, unde se tăiau lemnele, apoi am visat. Eu am făcut asta împreună cu o verișoară de-a mea și așa râdeam de tare, că am uitat ce-am visat. Da' ea a visat un străin cu căciulă neagră și exact așa o dat Dumnezeu ei. Semănam cânepă de trei ori, în șopron, unde tai lemne, în seara de Sfântul Andrei. Spuneam: «Andrieu / la conopliu seiu / Bez domu uznati / Coho podumati». În traducere: «Lui Andrei / Îi semăn cânepă / Ca să-mi dea de știre / La cine să mă gândesc» (Cega Parasca, 66 ani, comuna Brodina, județul Suceava).

În altă variantă, se păstrează și elementul nudității rituale: „Înainte de Sfântu' Andrei, trebuie de cumpărat semințe de cânepă. Seara, fata se dezbracă goală și le seamănă unde se taie lemne. Și cu fusta sau cu cămașa dă peste aceea. Și n-are voie nimic să vorbească. Apoi se culcă și visează pe cine are soarta. Asta am făcut și eu. Da' am visat că n-am cunoscut. Și așa o venit. Cum am visat în costum negru și nu știu ce. El tot o fost de aici, da' o fost mulți ani în altă parte” (Cobeniuc Victoria, 66 ani, comuna Brodina, județul Suceava). Dacă fata se află în posesia unei poze sau a unui lucru, care aparține flăcăului, cu care are relații de prietenie, le pune sub cap, pentru a înlesni actul divinației: „Atunci când semănați cânepa și aveți o poză de-a lui, puteți să puneți poza și visați pe cine o să luați. Și un lucru de-al lui se poate” (Cobeniuc Victoria, 66 ani, comuna Brodina, județul Suceava).

Uneori se dă numai cu cămașa peste trunchiul de tăiat lemne, fără să se „semene” semințe prin șopron: „Mai de mult, ne strângeam la o casă, ne dezbrăcam pe hol în pielea goală, și cu cămașa mergeam la trunchi și acolo dădeam cu cămașa aceea peste trunchi și ziceam: «De Sfântu' Andrei / Să deie Dumnezeu noroc / Sî văd pe care o să mă ieie». Și erau niște băieți pe drum. Mai de mult nu erau lumini. Și aprindeau lanterne. Și ne prindeau în chelea goală. Noi, pe jos. Da' răsesele de pe lume erau, ferească Dumnezău” (Ropciuc Ana, 68 ani, satul Dărmănești, județul Suceava).

Ruga la lună

Luna a jucat un mare rol în arta divinației și în alte practici magice. Despre implicarea ei într-un rit de aducere a unui ursit concret, efectuat în seara Sfântului Andrei, ni s-a vorbit în comuna Dărmănești: „Când iese luna, mergi pe hol și te uiți la lună și vrăjești, spui: «Lună, lună, fii voioasă / Să mi-l aduci pe acela să mă ieie» (Ropciuc Ana, 68 ani, satul Dărmănești, județul Suceava).

Piroștele și mâțul

Informatoarea Torac Elena din Brodina a ținut să menționeze că ghicitul cu piroștele este

Crăciun, făcea trei chiroște²¹ și le punea în trei colțuri ale casei și le da la mâț²², să le mănânce, da' să fie mâțul sătul. Și dacă mânca chiroștele acelea, înseamnă că se mărita fata repede. Și dacă numai mușca, apoi mai dura. Asta am făcut și asta știu” (Cega Parasca, 66 ani, comuna Brodina, județul Suceava); „De Anul Nou se fac piroște. Dacă este pisică, să-i dai o piroșcă să mănânce. Dacă mănâncă, e bine. Dacă o ia și o pune de-o parte, atunci mai stă pe loc” (Cobeniu Victoria, 66 ani, comuna Brodina, județul Suceava).

Găluștele și mâțul

Uneori, în loc de piroște, se utilizau găluștele: „Se făceau găluște grase, ca să mănânce. Dacă pisicul doar trăgea din ea, se spunea că o să rămână gravidă” (Utopilă Ilie, 49 ani, comuna Brodina, județul Suceava).

Practici divinatorii tradiționale. Ghicitul în bobi

În afară de practicile divinatorii executate exclusiv de Sfântul Andrei, de Crăciun sau de Anul Nou, există unele, la care sătenii recurg în orice perioadă a anului, când au de rezolvat o problemă complicată. Cândva, ghicitul în bobi era o practică obișnuită în mediul rural. O informatoare din Arbore mărturisește despre mama sa: „Ea căta în boghi, da' numa' pentru casa noastră, nu căta la oameni străini. Să vadă dacă om câștiga vo doi bani, om vinde boii, dacă sî plăte ghiru²³, de-aiestea. Zășe mama: «Vine iar și mă fontuiește²⁴, măcar sî videm dacă putem vinde boii, dacă om vinde găini să fașem iară bani di gaz, di ulei, di câti». Da în boghi înainte de a merge la târg” (Moscal Domnica, 77 ani, comuna Arbore, județul Suceava). În comuna Arbore a fost până nu de mult o bătrână, care dădea în

²¹ *Chiroșcă, chiroște*, substantiv feminin. Formă regională pentru *piroșcă, piroște*, substantiv feminin. Colțunaș umplut cu carne, cartofi, brânză, marmeladă etc. Potrivit autorilor DEX, provine din rus. *pirozki*, ucr. *pyrizky*.

²² *Mâț, mâți*, substantiv masculin. Termen popular pentru *pisic, pisici*. Conform autorilor DEX, provine din *mâță*.

²³ *Ghir, ghiruri*, substantiv neutru. Forma populară pentru substantivul *bir*.

²⁴ *A funtui*, verb de conjugarea a patra. Termen regional pentru verbul *a sechestra*. În trecut, în localitățile rurale, se practica sechestrarea unor bunuri materiale de la persoanele, care nu plăteau impozitele la stat: „Asta am pățit și noi. La oamenii, care nu plăteau dările la primărie, se trimeteau casierii prin sat și îi *fontuiau*. Începeau de la mijlocul anului, lunile iulie, august. De la primărie le spuneau: «Cutărică are de dat 300 lei, mergeți și luați jumătate din bani». Și se repezeau oamenii aia la zestre și luau un covor. Din ladă luau baticuri. La noi au venit și au luat bondița, cum erau bondițele cu fibre frumase, și doi saci cu făină din cămară. Mi-i așa o silă să-mi aduc aminte prin ce momente au trecut, fiindcă, săracii, ai mei erau trecuți la chiaburi, dar nu aveau prea multă avere. Luau produse contravaloarea banilor, care trebuia să-i plătești ca impozit la stat. Cel mai greu era când îți luau animalele din grajd. Tot ce luau se comercializa, pentru că nu se dădea înapoi. Bondițele și covoarele încă ți le înapoia, dacă plăteai impozitul” (Apostol Floarea, 60 ani, comuna Arbore, județul Suceava). La întrebarea: „De unde provine cuvântul *a funtui*?”, informatoarea a răspuns: „Eu cred că ăsta-i numai austro-ungar, pent

bobi. La momentul cercetărilor noastre, bătrâna respectivă murise, iar fiica nu i-a moștenit meșteșugul: „Era baba aceea, ghișe ghini. Ea știe și în boghi și în cărți. Iohănoaia îi zășe. Amu o rămas fata mai ghișește-n cărți” (Moscal Domnica, 77 ani, comuna Arbore, județul Suceava). Este o situație caracteristică pentru fenomenul magic contemporan. Astăzi, ghicitoarele în bobi sunt puține și se caracterizează printr-o reticență, proprie majorității persoanelor care practică rituri magice. Ele nu vor să afle lumea că dau în cărți, în bobi sau în cafea, practicarea unui rit divinătoriu fiind considerat de către biserică un păcat. La spovedanie preotul întreabă dacă ți-ai dat în cărți, în bobi etc. În mediul huțul, datul în bobi se întâlnește mai des, recurgându-se la el pentru rezolvarea problemelor importante. În zonele de munte s-a conservat o situație, care, în trecut, era specifică pentru întreg spațiul rural. În mediul sătesc românesc, ca și în republica închipuită a lui Platon, divinația era o practică curentă ce determina în multe privințe comportamentul oamenilor: „Mama mea, când are o problemă mai serioasă de rezolvat, la primărie ori la tribunal, ori de clarificat ceva, fiind și departe [cătunul Ehrește] pe munte, și, ca să nu coboare degeaba, dă în bobi. Și i se arată: va rezolva în ziua respectivă sau nu. Și dacă îi pică că nu rezolvă, nu se pornește la drum. Și asta de la bunica o moștenit-o. Pe mine încă nu m-a învățat. Dar să vă spun ultimul exemplu. Eram în campania electorală și vroiam un anumit primar. Și-i spun mamei că vroiam o schimbare. Și mama o dat în bobi și mi-o spus: «Nu va fi». La al doilea scrutin fierbeam să știu. Am sunat-o pe mama și mi-a spus: «Nu va fi»” (Elena Torac, 38 ani, comuna Brodina, județul Suceava).

Iată cum descrie o informatoare datul în bobi: „Trebuie 41 de bobi. Se pun pe masă. Îi învărți de trei ori cu mâna în jurul lor și faci o cruce. Faci trei grămăjoare și scoți din fiecare câte 4 bobi. Prima grămăjoară îi primul rând. A doua îi al doilea rând. Și a treia îi al treilea rând. Numeri bobii din fiecare rând și vezi ce ți-o ieșit. Dacă îți cade 4, 4, 4 peste tot, înseamnă că n-ai de ce să te pornești unde ți-ai pus în gând, că e închis tot. Dacă ai să ai o veste, pică câte un bob. Dacă îți pică trei boabe, asta înseamnă că e bine, poți să mergi, poți să încerci să faci. Dar dacă îți cade, mai ales la al treilea rând, 4, 4, 4, înseamnă că nu trebuie să faci și să nu te pornești, pentru că ți-i închis tot. Nu se alege nimic din treaba aceea. De asemenea, dacă la rândul de jos is câte patru bobi, îi jurat să nu te apuci de lucrul acela și să nu te pornești unde ai vrut, pentru că nu e bine. Iar dacă aștepți pe cineva, și îți cade un singur bob, mai ales la mijloc (căci mijlocul este pragul), înseamnă că-s pe drum. Un bob înseamnă drum. Dacă pică cinci, vin cât mai repede. Trei este colac. Patru, masă. Doi înseamnă îndoială. Și dacă la mijloc îi patru și pe la margini îi unu sau trei, tot îi bine” (Lișciuc Paraschiva, 58 ani, satul Ehrește, comuna Brodina, județul Suceava).

Bobii pot fi de bob, de fasole, de porumb. În cazuri extreme, când nu se găsesc bobi, se folosesc pietricele: „Mie mi-a dat odată o femeie cu pietrele, la Sadău, pe pod. Am avut o neașă: doi miei au dispărut. M-am întâlnit cu femeia

aceea la Sadău și hai, n-aveam cu ce, cu pietre. Ana Calenici se chema. Cum mi-o spus, așa o fost. Mi-a spus că o să-i gălesc. Asta de nevoie o strâns pietricele, că n-o avut altceva. Că nu se face cu asta. [Am strâns] de pe drum, de pe jos, care erau mai mici” (Cobeniu Victoria, 66 ani, comuna Brodina, județul Suceava).

Chiromanție

Despre ghicitul în palmă informatorii noștri ne-au relatat doar din amintiri: „Eu eram fată și ni-o spus șineva din sat: «Uite, eu am fost la aceea și ni-o spus». Știi că copchilele vor să știe șini le ie. Și am mers hăt încolo pe drumul Dorneștiului din Rădăuți. Era cu șaizeci de ani în urmă. M-am dus la una, o femeie amărată. Era o femeie așa dupoasă²⁵, nespălată, cu părul nepieptănat. Era într-un bordei așa parcă s-ar fi năruit pi dânsa. Ave tare mulți mâți, ave poate vreo douăzeci. Probabil era româncă. Asta cata în palmă. Mâna dreaptă i-am dat-o. Și s-o uitat în palmă la mini și ni-o spus că am să am trei copchii. Mai întâi ni-o spus că ai să ai, da’ mai târziu, după și ai să te măriți. Și am să lucrez și am să am bani. Uite, lucrez și am bani. Și copchii trii am, cum ni-o spus ie, vrăjtoare și era. Da’ cu șini ave ea di lucru – cu așel rău, ori cu așel bun – nu știu, da’ ni-o spus viitorul” (Pascari Viorica, 78 ani, satul Costișa, județul Suceava).

Ghicitul în ligheanul cu apă

„Povestea mama și tata că era un om, știem cum îl chema, da’ am uitat, și el îl ave pe necuratu’ și el poveste tăt. Te dușei și-i spunei tăt. Tata o făcut o bubă la un chișior, la jenunchi și l-o vindecat. S-o dus și i-o spus: «Uite, ai călcat într-o urmă re». Și l-o descântat și i-o dat șeava să se ungă. Și în două zâli s-o uscat bubă și i-o trecut și n-o mai fost nică. Da’ el fășe cu lucru’ rău și fășe. Era o educatoare aișia și era fată bătrână. Ave vreo 40 de ani și nu era măritată. Și ar fi vrut să se mărite, săraca, că era și bogată și școlită. Și i-o zâs că i-o făcut șineva, ca să nu se mărite. Și, haida, o auzât ea că la Cajvana este unu’, care îți ghișești. Drept așa o fost. Am luat și ne-am sculat într-o dimineață, și ne-am dus amândouă până în Cajvana. Încă nu era răsărit soarele, când am ajuns. El stăte lângă cimitir. Am mai stat noi și-am stat, până s-o trezât moșneagu’. Încă nu era trezât ghini, legat cu o cârpă roșă așa-ia era moșneagu’, parcă era indian. Și l-am sculat din somn și hai să-i ghișească ei să-i vadă partea. Ea era de la Volovăț. Nu se mărita. Tăți vineu, se uitau la dânsa, dar nimeni n-o șere, nu-i șere mâna nimeni. Ea o zâs așa: «Vreau să știu și eu dacă mai am vreo parte să mă mărit». Pune moșneagu’ un lighian alb și pune apă acolo, o mătură, busuioc, și o crușiță la nijloc. Eu am zâs: «Nu stau, nu stau». Da’ ea o zâs: «Stai tu, Doamnă, că și eu mă tem». Se uită moșneagu’ și

²⁵ *Dupos, dupoasă*, adjectiv. Formă populară pentru *dupuros, dupuroasă*. Ciufulit, zbârlit. Potrivit autorilor ↑

spune: «Partea ta îi însurat și are patru băieți²⁶. Uite o broască mare cu patru broscuțe niși s-arată aiși». Noi nu le videm, că mă mai uitam. Și zâși: «Dacă vrei (nu știu câți bani i-o șerut) eu îți fac, da' trebuie să omor broasca mare (soția lui)». O spus că partea ei era îmbrăcat în haină militară, era milițian. Și zâși: «Trebuie să-i țai pe aiștia niși». Și ie o zâs: «Nu, nu, nu-mi trebuie!» N-o vrut să facă. Am ieșit de-acolo, vai de mine, împușcate, și-am fugit. Și niși nu s-o mai măritat. Îi mort de când viecii moșneagu'. Doar atunșia era bătrân cât stânca" (Moscal Domnica, 77 ani, comuna Arbore, județul Suceava).

Căutatul în psaltire

„Ai văzut și așa de la Botoșana cât de drept ni-o spus. M-am fost sfădit cu soțul și zâșem că nu mă mai împac. Și mama o zâs: «Tu, Domică, du-te, că uite că s-o dus și cusca la Botoșana și așa cată în *Psaltire*». Unu' Gheorghe, și-amu cred că trăiește. El îi șiștav²⁷ de chișioare și grăiește rău. Și m-am dus acolo, niși nu știu cu șini m-am dus, cred că tot cu Maricica, că ei îi plășeu dusurile iestea. Și m-am dus acolo. El în *Psaltire* căta și spune ghini. El șete un psalm. Șete psalmul, unde se deschide cartea. Crușe o făcut peste *Psaltire* și o zâs: «Deschide-o». Și am deschis-o. Și, unde am deschis-o, de acolo psalmul o șetit. Și șete el, așa spune. Și s-o nimerit așa ori așa o fost să fie: «Mare bucluc ai, mare bucluc ai. Și zâși că nu țai-a trebui bărbatul ista, care îl ai (de parcă aș și avut altul!), da' să știi că nu scachi di dânsu'». Că eu zâșem să văd dacă mă despărțasc, îmi cresc copchiii singură. «Nu, nu scachi di dânsu', că s-a mai fași el bun, da' nu mult, câteva luni s-a fași bun. Și ai patru băieți». Da, ni-o zâs deodată. Zâc: «Da». «Ai doi băieți și două copchili». Zâc: «Am». Zâși: «Una îi bună și una are șeava, o patimă (așa cum zâc ei). Da' asta, care socoți că tare-i bună, asta are să șie re până la urmă, n-ai să ai parte de dânsa, n-are să te asculte. Da' de la astlaltă ai să ai mare noroc, mare noroc are să aibă ea, dar șealaltă n-are să aibă norocul ista». Și așa o fost, uite" (Moscal Domnica, 77 ani, comuna Arbore, județul Suceava).

Ghicitul cu fusul

Persoana care recurge la acest fel de a ghici își pune o dorință în gând, urmărind mișcarea fusului: „Băbuța sau fata tânără toarce cu fusul legat de fir. [Întrebă]: «Mă mărit sau nu, câți copii am să am?»). Și fusul bate de trei ori; înseamnă că o să am trei copii. [Zice]: «Dacă mă mărit, să meargă fusul în partea dreaptă, dacă nu mă mărit, să meargă în partea stângă». Ține fusul legat de fir și fusul începe să penduleze" (Coriciuc Nicolae, 54 ani, comuna Brodina, județul

²⁶ Substantivul *băieți* se folosește aici cu sens de copii.

²⁷ *Șiștav*, adjectiv. Termen popular cu sensul nedezvoltat, plăpând, slăbănog. Conform autorilor DEX, pr

Suceava). În legătură cu acest fel de a ghici, informatorul a remarcat: „Atunci ea face pur și simplu radistezie. Intrăm într-un domeniu, care nu mai este superstiție, căci se poate vedea concret”.

Ghicitul în cărți

La întrebarea: „Pentru ce dați în cărți?”, informatoarea Cobeniuc Victoria (66 ani, Nisipitu, comuna Brodina, județul Suceava) a răspuns: „Dacă, Doamne ferește, undeva este o pagubă, se vede în cărți”. Se folosesc 24 de cărți din cele 36, românești, cu care se joacă „șeptica”. Se exclud numerele mici până la 9. Craii simbolizează bărbații însurați. Valeții sunt „băietani”. Damele de ghindă și de caro sunt fete, pentru că au capul parțial descoperit. Damele de pică și de treflă sunt femei, pentru că „au batic pe cap”. Asul de treflă înseamnă casă, dar și drum de noapte. Cel de caro, veste. Cel de ghindă, supărare, când îi cu crucea în sus, dar „trec supărările”, când este întors. Zecele de treflă, bucurie mare. Zecele de caro, bani mari, zecele de pică, „primești dar”. Nouă de caro, bani mici. Nouă de pică, vorbă bună, când este cu coada în sus, dar este minciună, când este cu coada în jos. Nouă de ghindă cu crucea în sus înseamnă supărare; cu crucea în jos, „se întoarce supărarea”. Ghicitul în cărți este una din metodele cele mai populare de divinație: „Am avut o pagubă. Și-o mers nora mea la dânsa [Cobeniuc Victoria]. Și ea o aruncat cu cartea așa-ia și spune: «Sunt doi băieți, unul blond și unul mai negricios. Și o să scoateți, da' cu poliția. Da' mai durează». Și așa a fost. Întâi am aflat de la un băiet. Apoi o dat la Poliție și o venit dracul așa de băiet și o dat [lucrurile] înapoi” (Cega Parasca, 66 ani, comuna Brodina, județul Suceava); „Dacă vin la mine, eu deschid cărțile și le spun. Cărțile cu care se joacă «șeptica». La mine vin și generali, de la general până la simplu. Și nu vorbesc niciunul, până nu dau la toți în cărți. După ce termin, încep să vorbească: «De unde ai știut să spui la fiecare ce are?». Mă întâlnesc și la 20 și la 30 de ani și îmi mulțumesc: «Cum mi-ai spus, așa s-a întâmplat»” (Utopilă Ilie, 49 ani, comuna Brodina, județul Suceava).

Cititul cărbunilor în apă

Este un rit divinătoriu practicat și acum în zona huțulă: „Se dă în castron. Se pun cărbuni. Dacă cunoști cum merg cărbunii, atunci explici” (Utopilă Ilie, 49 ani, comuna Brodina, județul Suceava). La întrebarea: „Trebuie «citiți» cărbunii?”, informatorul a răspuns: „Sigur”. Informatorul ne-a explicat cum efectua bunica sa acest ritual: „Bunica n-a dat niciodată în cărți. Ea a dat cărbuni în apă. Turna în castron de 9 ori apă proaspăt adusă, făcea cruce și arunca un jar. Spunea numele zilei și pe urmă întreba de mata numele sau pentru cine vrei. Arunca 7 sau 8 cărbuni și vedea cum merg cărbunii și, după cărbunii aceea, tot spunea din gură ce vedea acolo. Dacă apa se încheagă (arunci cărbunii în apă și apa nu se mai mișcă, se face

făcătură, se poate scăpa omul. Dar dacă este de la Dumnezeu, gata, nu mai este scăpare” (Utopilă Ilie, 49 ani, comuna Bródina, județul Suceava). De remarcat că, în ce privește ceasul morții omului, și actantul magic din Brodina și cei mai mari clarvăzători din lume au aceeași părere, rezumată în proverbul popular: „Ce ți-i scris în frunte ți-i pus”. Odată, Vanga Gușterova, renumita clarvăzătoare bulgară, a fost întrebată: „Dacă unei anumite persoane îi prezici moartea sau altceva cu caracter inevitabil, poate respectiva persoană să o preîntâmpine? Sau ar putea face Vanga aceasta?” „Nu, categoric nu, răspunde ea. Nimeni nu poate. Viața omului este strict prestabilită și nimeni nu o poate schimba”²⁸.

Aflarea viitorului de la o persoană misterioasă

Uneori, viitorul este aflat în mod spontan în urma unor întâlniri cu persoane misterioase: „Eu am ținut și încă mai țin oi. Și am să vă spun și de ce țin oile acestea și de ce cred în ele. Tatăl meu, când avea 19 ani, s-a întâmplat să vină pe jos de la Moldovița spre Argel. Era cavaler, n-o cunoștea atunci pe mama mea. Vorbea cu o soră de-a mamei. Și din mersul ăsta îl ajunge pe un bătrân. Dă «bună ziua» și zice bătrânul: «Bună ziua, Ilie». Da' tata nu l-a văzut niciodată pe acel bătrân. Și l-a frapat un pic, s-a gândit: «De unde mă știe?». Și zice [bătrânul]: «Ai mult de mers până la Ehrește». Tata zice: «Doamne, ce vrăjitor îi aista, de unde știe?» Și tot mergea omul pe drum, se uita în jos, se uita în sus și spunea: «Da, da». Iar mai mergea, se uita în jos, în sus și spunea: «Da, da». Îi spunea lui tata: «Tu n-ai să te însori cu fata cu care vorbești acuma. Ai să te însori cu sora ei. Fata asta are să moară». Și na, tata a înghețat, tânăr, ce să mai întrebe? [Bătrânul] zice: «Să ții oi și albine, că o să-ți meargă tare bine în viață, că domnul Iisus a fost păstorul oilor și gospodăriile care vor avea oi vor fi binecuvântate. Da-ți plac albinele?». [Tata] zice: «Da, îmi plac, că stau la pădurarul ăsta (că la tata au fost 12 copii și el stătea la un pădurar, pe care l-am moștenit eu după aceea) și el ține albine». «Să ții albine, că o să-ți meargă bine. Ai să te căsătorești cu femeia aceea, ai să ai trei copii, iar unul din copiii tăi o să fie foarte bogat, o să moștenească o mare avere ori bani». Și zicea tata că tot pe drum mergea și se uita în cer și în pământ. Și zicea: «Să spui copiilor tăi să țină oi, că vor fi binecuvântați». Tata a avut o viață destul de frumoasă, modestă, dar frumoasă. Trei copii suntem, într-adevăr. Eu am fost aceea care am moștenit, dar și ceilalți frați sunt foarte bine aranjați. Sora mea este în Italia, iar băiatul este cu mama la deal, bine aranjat, cu casă, cu tot ce le trebuie. Moștenirile le-am avut, într-adevăr, așa cum o spus. Și eu am cinci ani de când țin oi. Spun că nu cred în superstiții, dar îmi merge foarte bine în relațiile familiale, la serviciu, peste tot am avut numai bine, numai cale deschisă, ne merge foarte bine și noi considerăm că datorită acestor oi!» (Torac Elena, 38 ani, comuna Brodina, județul Suceava). La întrebarea: „Cum a explicat tatăl dumneavoastră întâlnirea cu

²⁸ Krasimi

bătrânul acela și cine era el?”, informatoarea a răspuns: „Se spunea că umbă Iisus și Sfântul Petru pe pământ. [Tata] spunea că [era] numai un trimis al Domnului. La un moment dat, ei s-au despărțit. Bătrânul a spus că pleacă pe o cărare, s-a abătut din drum. Da' tatăl meu, după aceea a realizat că a fost parcă legat și influențat de prezența lui, încât nu putea să pună întrebări. Ar fi fost curios să mai știe câte ceva, dar nu putea să întrebe. Dar exact ceea ce i-a spus, s-a întâmplat. Sora aceea a mamei a murit imediat. El s-a căsătorit cu mama. Suntem 3 copii. Am avut moșteniri din multe locuri, copii bine realizați. Totul așa cum a spus”. La întrebarea: „Cum era îmbrăcat bătrânul, avea barbă?” informatoarea a răspuns: „Da, avea barbă. Chiar îmi spunea tata că l-a frapat că avea barbă și el se gândea că este numaidecât un trimis al Domnului sau așa ceva. Era îmbrăcat foarte simplu, țărănește. Cu toiag în mână. Nu se uita în ochii lui tata. Se uita numai în jos și în sus și spunea: «Aha, da, da!». Și tot așa. Întotdeauna ne-a povestit tata asta” (Torac Elena, 38 ani, comuna Brodina, județul Suceava).

Aflarea viitorului și primirea unor sfaturi importante de la o persoană misterioasă, pe care omul o concepe ca pe un trimis al Divinității, este un fenomen general-uman. Întâmplări de acest fel se întâlnesc în folclorul diferitor popoare. O legendă africană, *Copiii din tigve*, și întâmplarea redată de informatoarea noastră au în comun faptul că trimisul divin apare „de niciunde” și prezice că belșugul va veni prin îngrijirea unor animale (oi, albine) sau plante (dovleci). În legenda africană, trimisul Marelui Spirit al muntelui o sfătuiește pe femeia săracă să îngrijească de dovleci, pentru că, prin ei, Marele Spirit îi va trimite norocul, pe care îl așteaptă: „În timp ce plivea, într-o zi, văzu un străin care stătea la marginea ogorului ei. Fu surprinsă și se întrebă cum ajunsese acesta acolo, pentru că nu auzise și nu văzuse pe nimeni pe poteca ce ducea spre ea. Era înalt și chipeș și avea înfățișarea unui șef. El îi zâmbi femeii și-i spuse: «Sunt un sol al Marelui Spirit al muntelui. M-a trimis să-ți spun că rugăciunile tale au fost auzite. Îngrijește acești dovleci cu toată priceperea ta și, prin ei, Spiritul îți va trimite norocul pe care îl aștepti». Apoi omul dispăru la fel de neașteptat cum apăruse”²⁹. Exact ca în relatarea informatoarei noastre din Brodina.

Aberglauben und magische Gebräuche in der Bukowina (III)

(Zusammenfassung)*

Unsere Forschungen begründen die Tatsache, dass der rumänische Bauer in einem komplexen geistigen Alltag lebt und dass er diskret aber zielbewusst magische Bräuche verwendet, aus denen seine uralte Verbindung mit der Tierwelt ersichtlich wird. Einige Beispiele: beim Weihnachtstisch muß man unbedingt sitzend essen, sonst wird die Kuh stehend kalben, was schädlich für die

²⁹ Kathleen Arnott, *Mituri și legende africane*, București, Editura Allfa, 1999, p. 114.

* Traduce

Gesundheit des Kalbes wäre. Oder: zum Festtag des Johannes des Täufers darf niemand das Festessen berühren, bevor es der Priest segnet, sonst werden die Vögel das Saatkorn vom Ackerfeld picken.

Der Volkstradition gemäss bringen die Tiere Glück. Z. B. werden die Tiere geschützt, so werden auch die Häuser vor Blitz, Donner, Feuer und Hochwasser geschützt (so erzählte uns Eugenia Teleaga, eine 65jährige Bäuerin aus dem Dorf Horodnic de Jos, Bezirk Suczawa). Der einfache Mensch auf dem Lande glaubt, dass die Tiere „orakelähnliche“ Kräfte haben und deswegen ist er darauf aufmerksam, was diese durch ihr Verhalten vermitteln. Er respektiert sie und passt auf, keine Tiere zu töten, keine Nester zu zerstören usw.

Der Bauer ist auch Schöpfer und Vermittler verschiedener Tierlegenden. So wird es z. B. erzählt, dass der Hund und die Katze aus den Handschuhen Noahs geschöpft wurden. Der Bauer glaubt auch, dass in der Sylvesternacht alle Tiere sprechen können. Weiter bereiten die Frauen für Kühe und Schafe ein spezielles Brot vor, das dem Osterkuchen ähnlich war. Dadurch wird es heute noch diesen Tieren eine gewisse Sakralität zugewiesen. Ein Brauch, der heute noch in einigen Dörfern zu treffen ist, ist die Zähmung der Wildtiere (meistens Wölfe) durch das sog. „Binden“ der scharfen Dinge (Messer, Schere) mit einem Lappen.

Es gibt heute in den Bukowinern Dörfern auch uralte magische Bräuche, die als Schutzmittel gegen Zauber oder böse Geister verwendet werden.